

Újévi mintaünnepség 1951-ben ^[1]

avagy hogyan végezze ki Döbrögit, Titót és Francót Ludas Matyi szilveszterkor?

„A brigád tagjai körülfogják az ellenséges alakok maskarait, majd Ludas Matyi rövid rigmussal, vagy néhány szóval tréfás ítéletet mond rájuk, és egy nagy kardalakú libatollal jelképesen kivégzi őket. Ezek kimúlnak és a többi maskarás, a dobosok, kolompokok nagy lármával kicipelik őket. A csoportot követi egy most megjelent maskarás, az Óév figurája, aki túlzott, tréfás zokogással megy utánuk.”

Bevezetés

A Rákosi-korszakban - mint ahogy más diktatúrára is jellemző módon - a kultúra minden színterét propagandacélokra használták fel. Így a fordulat éve után a Révai József irányítása alatt álló kulturális élet a napi politika kiszolgálójává süllyedt.

A meghirdetett kultúrforradalom keretében kívánták megteremteni az új embertípust, a szocialista embert, és e cél szolgálatába igyekeztek állítani az iskolákat, a művészeteket, a kultúra minden területét. Így a különböző ünnepeknek, megemlékezéseknek is fontos szerepük volt a politikai propagandában. A legfontosabbak természetesen az országos szinten megrendezett ünnepségek voltak, amelyek a sajtóban is rendkívül nagy visszhangot kaptak; egy-egy országos szintű rendezvény után a *Szabad Nép* aznap szinte csak az adott ünnepségről cikkezett. A legfontosabbak közé tartozott a második világháború vége (felszabadulás), a munka, az alkotmány és a „Nagy Októberi Szocialista Forradalom” ünnepe. De a felsoroltak mellett megünnepelték a nőnapot, az 1848-1849. évi magyar forradalmat és szabadságharcot, a néphadsereg napját és Sztálin születésnapját.

A központi, országos ünnepségek mellett a megyékben, a városokban, a községekben is megszervezték a helyi megemlékezéseket. Ezek az ünnepségek meghatározott rendben folytak, sokszor előre gyártott programokkal határozták meg a szervezők igen szűkösnek bizonyuló mozgásterét. Az ünnepek műsorrendjének összeállításához általában műsorfüzeteket adott ki a Népművelési Minisztérium, a Népművészeti Intézet, a Magyar-Szovjet Társaság, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége és egyéb társadalmi szervezetek is. Ezekben műsorjavaslatok voltak, amelyeket fel kellett használniuk a községeknek programjaikban. A műsorokban a művelődési otthonok kultúr csoportjai, amatőr színészek léptek fel dalokkal, szavalatokkal, kisebb jelenetekkel. Egy-egy ünnepség az egész település lakosságát igyekezett mozgósítani szellemi és fizikai tevékenységre egyaránt. Például a május 1-jei ünnepségek előtt már előző nap kultúr csoportok járták körbe a falut, agitálták az embereket a másnapi programok megtekintésére, valamint feldíszítették az egész községet. Zenés ébresztő után gépi, lovas, biciklis, gyalogos felvonulás következett, miközben tömeg- és népdalokat énekeltek. Egész nap szellemi-, sport- és ügyességi versenyeket rendeztek, este pedig táncmulatság zárta az ünnepi rendezvények sorát.

A nemzeti, állami ünnepek mellett falunapokat, szüreti és arató ünnepségeket is tartottak. Ezeket az ünnepségeket nem minden községben rendezték meg, általában havonta egy-egy járás egy-egy községe szervezett ilyen jellegű mulatságokat.

A Népművelési Minisztérium a Népművészeti Intézet segítségével úgynevezett minta ünnepségeket tartott néhány településen. A mintaünnepségekkel célul tűzték ki, hogy megfelelő példaként álljanak a többi község népművelési szakembere előtt a későbbi rendezvények megszervezésében. 1951-ben például országsszerte nyolc helységben tartottak minta arató ünnepségeket. A Népművészeti Intézet pontos forgatókönyvet állított össze az egész napi mulatságra, ahol kiemelt szerepet kapott a begyűjtési munka propagálása. A szintén ebben az évben megtartott minta szüreti ünnepségeken elsősorban a tervkölcson-sorsolással és a munkaversennyel kellett foglalkozni.

Az itt közölt források szintén egy ilyen mintaünnepséggel foglalkoznak, az újévi mintaünnepség e terve is a Népművészeti Intézetben készült. A kísérelvényben említett Népművelési Híradó decemberi számában található *Békeharunk ünnepei* című cikk a kor sajtós hangvételének megfelelően nyújt segítséget abban, miként lehet méltó módon megünnepelni a decemberre eső ünnepeket, azaz adott időszakban: Sztálin születésnapját, a karácsonyt és a szilvesztert. Ez utóbbi „tervünnepe” címen szerepel a cikkben, ahol a cikkíró az egész évet „tervív”-nek nevezi, így „december 31-én a terív sikeres lezárását és a új terív kezdetét ünnepeljük”. A cikkben megadott szempontok szerint az ünnepségnek vidámnak és harcosnak kell lennie; „vidámnak, mert erősek, munkára készek vagyunk, harcra a külső és belső ellenséggel és saját nehézségeinkkel szemben”.

A fent említett irományt kívánta kiegészíteni a Népművészeti Intézet részletes ünnepi terve. Ebben az újévi mulatság pontos forgatókönyvével találkozhatunk.

Ma már bizonyos nevétségesnek hat, de adott korban belefért az elképzelésekbe az irodalmi alak Döbrögi, a jobboldali diktátor Franco és az egykori kommunista partizán, de Moszkvával szembeszálló Tito együttes szerepeltetése a maskarás játékokban (mint a népi demokrácia ellenségei), akiknek kivégzését az ünnepség fénypontjaként Ludas Matyi hajítja végre. Az pedig már-már a képzavar kategóriájába tartozik, amikor az újévet jelképező leányt, aki papírról fehér galambot tart a kezében, egy ifjú kéri táncra, aki viszont egy ótágú csillagot markol közben (ígaz, a forrás nem írja, hogy a csillag vörös, de nemigen lehetnek kétségeink).

Forrás

Ajánlás mintaünnepségre

Szám: 1812-32/1951.

Tárgy: Újévi mintaünnepségek megtartása.

Előadó: Hídvégi Lajos

Valamennyi járási tanács vb népművelési előadónak
Székhelyén

A Népművelési Híradó decemberi számában „Békeharunk ünnepei” címen Sztálin elvtárs születésnapjára, valamint Karácsony és Szilveszter napjaira tájékoztatást, tanácsot adott a Népművelési Minisztérium. Utasítom, hogy járása összes ügyvezetői figyelmét hívja fel a hivatkozott cikk gondos tanulmányozására, hogy a soron következő ünnepeket a cikkben foglaltak szerint méltóan és politikusán szervezzék meg.

A Népművelési Híradóban közölt cikk kiegészítéseként mellékelve ismertetjük a Népművészeti Intézet újévi minta-ünnepség tervét. A fenti cikkben megadott program megvalósításához a tervezet komoly segítséget ad. Az ünnepséget az egész évi jó munka felett érzett öröm, öt éves terívünk harmadik évének ünnepi megkezdése alkalmára rendezzük. Ebből az alkalomból az ünneplő közönség elé tárjuk a helyiség [!] kulturális értékeit. Így lehetővé válik, hogy az évzáró ünnepi hangulatban résztvevők összehasonlíthassák a múltat a jelenl, egyben megismerjék azokat az értékeket is, amelyek továbbfejlesztése, felelevenítése kultúrforradalmunk egyik lényeges részét adja (terménykiállítás, kultúr műsor).
Budapest, 1951. december 17.

A kiadmány hitelűl:

Máté Vera s. k.
népművelési osztályvezető

Az ünnep menete

I. Hívogatás

2-3 nappal az ünnep előtt biciklis, vagy gyalogos fiatalok rigmusokkal, énekszóval hívogadják össze az ünnepségre a dolgozókat. Kisebb helységekből a község valamennyi dolgozóját felkeresik, nagyobb helységekből egy-egy üzemet, tsz., tszcs, ÁG vagy egyéb község tagjait külön brigádok keresik fel, hogy önálló rendezvényekre meghívják. A hívogatás rigmusokkal történjen, amelyet a régi vőfély rigmusok, kántálások formájára, lehetőleg helyi népi költő készítsen. A hívogatók ismertessék az ünnepség rendjét, az egyes események kezdési időpontját és helyét. Helyi megbeszélés szerint közös vacsorát készíthetnek a szilveszteri mulatságra.

II. Szilveszter este

1. **Kultúrőr-műsor:** A szilveszter esti mulatságot egy kisebb község (üzem, tsz., tszcs, AMG, ÁG stb.) rendezi meg, kisebb községben pedig a kultúrőrthon vezetősége a falu összes dolgozóinak számára. Az est megnyitásként rövid kultúrőr-műsort adnak. A kultúrőr-műsor az alábbi részekből tevődik össze:
 - a. Falukerülés. Ahol a falukerülés szokásban volt, annak alapján a csoport műsor előtt a helység központjából elindulva a falut megkerüli és tréfás énekkel, tréfás zajjal a szilveszteri est közönségét is összegyűjti.
A kultúrőr-műsor kb. este 7 órakor kezdődik.
 - b. Az előadás keretét tömegdalok közös éneklése, helyi népdal, népi tánc, stb. bemutatása adja. Az előadott számok előzetes helyi gyűjtését a kultúrőr-csoport végzi el úgy, hogy jó öreg énekesektől, táncosoktól, helyi énekeket, táncokat tanulnak meg. Ehhez helyi néprajzos szakember segítségét vegyék igénybe. Szükség esetén a Népművészeti Intézet kérésére ugyancsak segítséget küld.
 - c. A közös éneklés után rigmusos, keretes krónika következik, amelyben a falu, a csoport egész évi munkájának főbb eseményeiről számol be tréfás formában. A színesebb eseményeket dramatizálva, villámréfa jelenetszerűen építhetik be. Ezt a műsorszámot is megfelelő, helyi költő írja meg.
 - d. Színdarab, amely 5 éves tervünk kérdéseivel, vagy a béke kérdéseivel foglalkozik. A kultúrőr-műsor központi helyét foglalja el a színdarab, éppen ezért több jelentés (szerintem: jelenet) is lehet.
 - e. Egy-két szavalt.
 - f. A helyi szilveszteri, újévi szokásokat feltétlenül állítsák be mind a műsorba, mind a továbbiak során a szilveszteri mulatság különböző részeibe. Így pl. tréfás férj és feleség, jövendő tudakolás.
 - g. Befelező daléneklés utolsó számába az énekkar vezetője bekapcsolja a hallgatóságot is, ily módon az egész község éneklésével érhet véget a műsor.

Megjegyzés: A Népművészeti Intézet szükség esetén ? kérésre ? rigmus, étel-italköszöntő mintákat, maskarások leírását, stb. küld. Az ünnep minden részéhez a helyi gyűjtéshez ugyancsak kérésre szakmai népművészeti segítséget nyújt.

2. Mulatság

A kultúrőr-műsor után kezdődik a közös mulatság. A táncot a helység jó öreg táncosainak csoportja nyitja meg. A mulatság alatt a kultúrőr-csoport tagjai és a DISZ fiatalok kezdeményezésére közös játékot játszanak, az énekkar tagjai kezdeményezésére pedig először kisebb csoportban, majd egyre szélesítve közös tömegdal és népdal éneklést szerveznek. (Elsősorban helyileg szokásos népi játékokat és népdalokat illesztnek be, ugyancsak előzetes gyűjtés alapján.)

3. A mulatság közben vacsora kezdődik. A közös vacsora alatt felköszöntik az ételeket (lakodalmások, disznótorok köszöntői mintájára) tréfás egyéni köszöntőket mondanak.
4. Amikor a hangulat már megfelelő, maskarások jelennek meg. A maskarások szereplői a kultúrőr-csoport tagjai és a DISZ fiatalok mellett mindezek [!] a személyek, akik szüreti mulatságokon, szilveszterkor, esetleg fonóknak is ilyen szerepet vittek. A maskaras figurák helyileg szokásos alakjai között (bika, koszos malac) feltétlenül szerepel Ludas Matyi lúdijával és Döbrögivel együtt, valamint két-három ellenséges alak is, (papírból) vagy Títo, Franco stb. A maskarások az adott lehetőségeknek megfelelően (hely) tréfásan ijesztgetik a közönséget, üldözik az ellenséges alakokat, és Döbrögít, tréfákat csinálnak, majd bekapcsolódnak a táncba és a játékokba, mindvégig azzal a feladattal, hogy a közönséget szórakoztassák, az estét vidámabbá, színesebbé tegyék. Esetleg tréfás rigmusokat is mondhatnak, csasztuskákat énekelhetnek, a község életének eredményeiről, tréfás epizódjairól, a legújabb Párt és Kormányhatározat hatásáról, a helyi spekulánsokra és kulákokra, a termelvények szabad forgalomba hozásáról és a dolgozó parasztok örömeiről.

5. Éjfél események

- a. Kb. 10 perccel éjfél előtt a község vezetője rövid búcsúbeszédet mond, melyben elbúcsúzik az előző évtől, röviden vázolja annak főbb eseményeit, majd utal a következő évre, 5 éves tervünk 3. évének kezdetére és jó munkára serkenti a dolgozókat.
- b. Pontosan éjfélkor 6-8 tagú ifi brigád csengőkkel, kolompokkal, dobbal, ócska edényekkel, ostopattogással nagy lármával csapva jön be, jelzi az éjfélt, az új év kezdetét. (A brigád vezetője ügyeljen arra, hogy a láрма ne legyen sértő, túl nagy zaj.)
- c. A brigád tagjai körül fogják az ellenséges alakok maskaráit, majd Ludas Matyi rövid rigmussal, vagy néhány szóval tréfás ítéletet mond rájuk, és egy nagy kardalakú libatollal jelképesen kivégzi őket. Ezek kimúlnak, és a többi maskarás, a dobosok, kolomposok nagy lármával kicipelik őket. A csoportot követi egy most megjelent maskarás, az Óév figurája, aki túlzott, tréfás zokogással megy utánuk. A menet kivonulásakor lép be az Újév alakja: Ez fiatal, jó táncos népviseletbe öltözött lány (nyakába akasztott táblán 1952 felirat, kezében a béke jelképe, papírból fehér galamb) majd egy fiatal táncos legény lép be hozzá (ötágú csillaggal), és ők nyitják meg a táncot az újévet, majd újból kezdődik a közös tánc, játék, éneklés reggelig.

Jelzet: Pest Megyei Levéltár, XXIII. 18. Pest Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága Népművelési Osztályának iratai, 1812-32/1951

Címkek:

[Rákosi-korszak](#) [2]

[Békeharc](#) [3]

[Népművelési Minisztérium](#) [4]

[tervünnepély](#) [5]

[Títo](#) [6]

[Ludas Matyi](#) [7]

Kiadás: 9. évfolyam (2009) 6. szám

Forrás webcím: https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/ujevi_mintaunnepseg_1951ben.html

Hivatkozások

[1] https://www.archivnet.hu/hetkoznapok/ujevi_mintaunnepseg_1951ben.html

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/rakosi-korszak>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/bekeharc>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/nepmuvelési-minisztérium>

[5] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tervunnepelely>

[6] <https://www.archivnet.hu/cimkek/tito>

[7] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ludas-matyí>